

OKTATÁSPOLITIKAI ALTERNATÍVÁK ÉS GLOBÁLIS TRENDEK AZ OKTATÁSBAN

DAN BEÁTA ANDREA

Debreceni Egyetem Neveléstudományi Doktori Program

ANTONIO TEODORO: *Contesting the Global Development of Sustainable and Inclusive Education: Education Reform and the Challenges of Neoliberal Globalization*. (Critical Global Citizenship Education.) New York, Abingdon, Oxon, 2020. Routledge. 130 p. ISBN: 9780367821371

Egyesek szerint a neveléstudomány épp virágkorát éri, mások szerint erről szó sincs. Mi lehet az igazság? A kérdés nem egyszerű, és nem mindegy, melyik „oldalról” várjuk rá a választ, talán nem is eléggé sokszínű az a tudományos tér, ahonnan várjuk. A reformokat sürgető filozófiai irányzatok mellett a politika és a közszféra is beleszól a diskurzusba, és így a párbeszéd sokszor elfogult vitába fullad. Összetettebb értelmezési keretbe illeszti könyvében Antonio Teodoro a saját válaszát, hat fejezetre osztva a kötetet: 1. Oktatás a változás korában. Kérdésfelvetés és a kutatás menete; 2. Globalizációs folyamatok és a neoliberalizmus felemelkedése mint a globalizáció hegemónikus megfelelője; 3. Az oktatáspolitikák transznacionális szabályozásának új modelljei; 4. Világszínvonalú oktatás: az OECD álma a globális kormányzásról; 5. Az egyetem mint vitatott terület: lehetséges jövőképek felvázolása; 6. Van-e alternatívája a neoliberális globalizációnak az oktatáspolitikában?

Carlos Alberto Torres előszava indítja a könyvet. Részletesen elemzi és értékeli a szerző, Antonio Teodoro munkáját, amely szerinte nemcsak a politikai oktatásshociológia és a politikai gazdaságtan egyfajta kombinációjaként, de a szerző irányította kutatási projektek részletes ismertetéseként is olvasható. A kötet átfogó képet ad a

kurrens pedagógiaszemléletek, a nagyobb kép víziója és az egyre növekvő globális trendek kihívásai, a kritikai elméletek, a radikális nevelésfilozófia és a gyakorlati pedagógiai irányzatok, illetve a kifejezetten baloldali nevelésméletek útvesztőjében. „A jövő két domináns diskurzus harcaként határozható meg: az egyik célja a megvilágosodás lelkületének és a tudományos kutatás és a racionalitás hatalmának visszaszerzése a közember, a nagy többség fényesebb jövőjéhez vezető úton, a másik pedig egy atavista visszatérés a múltba, ahol egy maroknyi globális elit uralja a politikai, gazdasági és kulturális világot; ahol a propaganda, a káosz és az ideológia irányítja a közszférát; ahol a multinacionális korporációk és egy teljhatalmú elit diktálja úgy helyi, mint nemzeti és globális szinten is a politikát.” Torres szerint Antonio Teodoro arra keresi a választ, hogy mi történik a világban és ezen belül a pedagógiában, hogyan lehetne egy megreformált, igazságosabb nevelést kialakítani – ráadásul mindezt komoly tudományelméleti kérdésfeltevések és kihívások megfogalmazásával teszi.

Az első fejezetben (*Oktatás a változás korában*) Teodoro tizenhárom pontba szedi a jelenkori neveléstudomány/pedagógia hibáit és érdemeit, felbontja az iskolai modell eddigi rendjét, explicitté teszi egyes

módszerek elavultságát, a kompetencia-mérések, didaktikailag végig gondolt fejlesztések csödláncreakcióját, beszél arról is, hogy az iskolaszervezeti változások különböző érdekek és értékek mentén kiegyensúlyozatlan helyzetet hoztak létre, a „lehetőségek csapdája” (opportunity trap, lásd: *Brown 2003*) komoly probléma, melyet a hátrányoktól szenvedő marginális társadalmi csoportok gondjai csak mélyítenek. Pedig „az oktatási rendszer jelenlegi kihívásai mellett számba kell venni az episztemológiai, kulturális és nyelvi sokféleségre adott válaszokat is, hiszen mindezek elengedhetetlenek a belső társadalmi stabilitáshoz és kommunikációhoz”. (12. o.) Számos adat utal arra, hogy a problémák gyökere a korai iskolai írás-olvasás, illetve az elvárt matematikai tudás kényszerzubbonyában keresendő. A szerző felteszi a kérdést: „Mit teszünk azokkal a gyermekeinkkel (különösképpen a munkásosztály és az iskolázatlan közeg gyermekeivel), akik kíváncsisággal érkeznek az iskolába, de ott hamarosan unatkozni kezdenek és elidegenednek az iskolától? Előfordulhat, hogy megutálják az olvasást (mind az anyanyelvükön, mind a második, ill. idegen nyelven), és matematikából is a legrosszabb eredményeik lesznek?” (12. o.) A tudásátadás, az iskolai tantervek, a tudás mint produktum milyen szerepet kap a jelenlegi diskurzusban, hiszen az iskola egy szélesebb társadalmi-kulturális folyamatokat is magában foglaló közeg, aminek kötelessége úgy az inklúzió, mint a felnőttképzés és az élethosszig tartó tanulás elősegítése.

A tizenegyedik pontban tárgyalja a szerző a tanárképzés helyzetét. Arra reflektál, hogy a szakterületi felkészültség, az elméleti tudás nem válthatja ki a gyakorlati hozzáértést, de amíg a tanárképzők csak a tudásátadás, tudásátruházás módszertanilag jól kidolgozott programjaira fókuszálnak, nem lehet megújított iskolai keretről,

reformokról beszélni. A következő pont egy, a neveléstudomány számára teljesen ismeretlen területre vezeti az olvasót. Az agykutatás és a kognitív neurológia fejlődésével egy új, összetett tudomány látott napvilágot: a kognitív neurológusok is elkezdtek odafigyelni az oktatásra. Az agykutatás eredményeire épülő tanítás-tanulás mikéntjére nincs pedagógiai gyakorlati irányvonal, léteznek ugyan spekulációk, de nincs kidolgozott, hasznavehető program az új lehetőségek alkalmazási területeit illetően.

A második fejezetben (*Globalizációs folyamatok és a neoliberalizmus felemelkedése*) a szerző a globalizációt vagy a többes számban használt globalizációs elméleteket járja körbe, ismerteti többek között Anthony Giddens, David Held, Anthony McGrew, David Glodblatt, valamint Jonathan Perraton munkásságát (lásd: *Global Transformations* weboldal¹). „Értelmezési elmozdulás figyelhető meg a »globalizáció«-tól a többes számban használt »globalizáció« felé. Ezekre az összefüggésekre hagyatkozva a portugál szociológus, Boaventura de Sousa Santos elemzési javaslatát terjesztettük elő a globalizáció négy módjának megvizsgálására, ezek: globalizált lokalizmus, lokalizált globalizmus, kozmopolitizmus, illetve az emberiség közös öröksége.” (50. o.)

A harmadik fejezet az *oktatáspolitikák transznacionális szabályozásának új modelljeit* taglalja. A modernizált társadalmak működését, ennek megfelelően az oktatáspolitikát is eltérő rendszerek befolyásolják (politika, gazdaság, tudomány, jog, vallás stb.). Az oktatási rendszer szelektál, igyekszik megfelelni a társadalmi céloknak, megtartani a status quót. Két ellenpólusú nézetet tárgyal a szerző: az egyik az osztályharcok újmarxista szellemében gyökerezik, a másik pedig az egyre gyengülő

¹ <http://www.polity.co.uk/global/>

demokratikus neoliberalizmusra épülő állam képe.

A negyedik fejezetben (*Világszínvonalú oktatás: az OECD álma a globális kormányzásról*) Teodoro bemutatja, hogy az iskolarendszerek színvonalát a rendszer – készségek, képességek címszó alatt, a munkaerőpiac igényeihez viszonyítva – kompetenciamérésekkel osztályozza, de maga a rendszer lényegében nem más, mint bekapcsolódás abba a „globális játék”-ba (Andreas Schleicher), amit az OECD háromévente lebonyolított PISA-mérései jelentenek. A PISA-tesztek azonban csak az alkalmazható tudást mérik, azokat a kompetenciákat, amelyek ahhoz kelljenek, hogy a gazdaság minél versenyképesebb legyen. A PISA kritikusai rámutatnak azokra az elemekre, melyeket nem vagy alig lehet mérni (pl. demokratikus nevelés, szolidaritás, kulturális értékek tisztelete, fizikai és mentális egészség, empátia vagy éppen kíváncsiság). „A szigorúan nemzeti szférából kimozduló oktatáspolitikai a határokon átívelő folyamatokkal végül négy »közös nevező« alapuló globális mozgalommá fejlődött, amelyet Levin és Fullan (2008) az alábbiak szerint szisztematizált:

- Az iskolák közötti verseny a diákok jobb eredményeihez vezet.
- Az iskolai autonómia szolgálja legjobban ezt a versenyhelyzetet.
- A szülők szabadon választhatják meg gyermekik számára az iskolát.
- Egységes nemzeti tantervre és egy, az iskolák közötti jól átlátható minőség-összehasonlító rendszerre van szükség, hogy lehetővé váljon a jól tájékozott választás lehetősége.” (66. o.)

A fent említett célok közül a szabad választás joga talán a legproblematisabb, hiszen erre épül az iskola eladhatósága. Más szóval a cél az oktatási rendszer piacá formálása (példák: a kuponrendszer Chilében és az Egyesült Államokban, a

szabad iskolák Svédországban, a *charter schools* vagy szerződéses iskolák rendszere az Egyesült Államokban).

Az ötödik fejezet az egyetemi és felsőoktatási rendszereket veszi górcső alá, ugyanakkor főleg Európa és Latin-Amerika oktatási helyzetképét elemzi, bemutatva a neoliberalizmus hanyatlását, ismertetve annak a tanügyi rendszerekben lappangó hatásmechanizmusait. Teodoro a kritikai pedagógia elveit tartja követendőnek, melyek a tekintélytisztelet mellőzésén, az oktató és a diák egyenlő partnerségén, illetve a demokratikus tanulási folyamatokon alapulnak: a „habermasi perspektíva az egyetemet mint kritikai tanulási közeget láttatja, mely teret enged a kommunikáció, a perbeszéd és a demokratikus kifejezőmódoknak”. (79. o.)

A hatodik fejezetet Paulo Freire gondolataival indítja a szerző: „Amikor a történelemre gondolok, a lehetőségekre gondolok – arra, hogy a történelem az idő és térbeli lehetőségek mezeje. A történelem megalkotása közben lehetőségekre és választutakra lelünk. És a történelem megírása által mi magunk is történelemmé válunk.” (96. o.) Nem véletlen, hogy az újmarxista pedagógus szavaival kezdi Teodoro a párbeszédet, melyet az oktatáspolitikai és a neoliberais globalizáció között próbál moderálni. Freire szerint a társadalomban vannak olyan csöndre, némaságra ítélt elnyomott csoportok, amelyek hangja nem hallatszik a szociális térben. Ők a megalázottak, a dehumanizáltak, az eltárgyasultak. Teodoro ebben a fejezetben a globalizált világ egyik legparadoxabb paradigmáját („másoktól való félelem”) is boncolgatja, tárgyalva annak társadalmi és kulturális dimenzióit.

„Úgy tűnik nagyon is tudjuk, mi az, ami elvlaszt minket, de vajon tudjuk-e, mi az, ami összeköt?” – ezzel e kérdéssel indítja előszavában Carlos Alberto Torres a könyvet. A válasz, pontosabban a vála-

szok ott vannak a sorok között, még akkor is, ha a szerző a fontos témákat (inklúzió, esélyegyenlőség, kritikai pedagógiaszemlélet) leginkább elméleti síkon tárgyalja. A könyv elsősorban a tudományos közeget szólítja meg, de szeretne valamilyen módon eljutni a pedagógiai gyakorlat (főleg a tanárképzés) és a közélet területére is.

A széles olvasóközönség számára nem biztos, hogy könnyen emészthető, értelmezhető, jóllehet, a tudományos reflexiókon keresztül a szövegeket úgy szerkesztette egymás mellé a szerző, hogy azok kijuthassanak a szoros értelemben vett nevelési, társadalmi és politikai elméletek szisztematizáló közegeből.

IRODALOM

BROWN, P. (2003) The Opportunity Trap: Education and Employment in a Global Economy. *European Educational Research Journal*, Vol. 2. No. 1. pp. 141–179. DOI: 10.2304/eerj.2003.2.1.4

A cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje és az esetlegesen végrehajtott módosítások feltüntetésre kerülnek.